

2. գուար, տուար. հնագոյն ձեւն *tivar
== հեւր. dīprāš.

Հմմտ. հա. tiber „sacrifice“ միգ. un-
giver „Ungeziefer“, նվգ. ungeziefer „widriges
und lästiges bes. kleines Gethier“ հվգ. zēbar
„sacrificium“ գոտ. tūr (ըստ Գոսիմի փոխ.
aibr.) իրրեւ ἀπαξ λεγ., δῶρον՝ հզգ. toivre
„Vieh“.

Սիբալ: Բառս դասական հայերէն չէ
եւ նորա հնութեան մասին կասկածելու է:
Համեմատութեան սխալը ինքն ըստ ինքեան հե-
ղինակի ենթադրութեան մէջն է, թէ հայերէնի
նախածեւը պէտք է *tivar (ուրեմն *տիւար)
լինէր. սակայն հայ. ու լինելով == հեւր.
օ կամ օ եւ կազմելով մի լրովին վանկ, միան-
գամայն անհիմն է ընդունել, որ այստեղ ի կամ
ու ինչպէս կարծում է Լեզեն՝ ընկած պէտք է
լինի ու եւ ուրի՝ իրրեւ երկու բաղաձայնների՝
մէջ: Սիբա երեւոյթը թերեւս կարող էր առիթ
ունենալ միայն այն դէպքում, եթէ մենք
հետեւելով Լեզենին՝ հայ. ու վանկը բաղա-
ձայն համարենք:

Գերմաներէն լեզուների վկայութիւնն ստի-
պել է առլես հայ. Գուար *խաշն, եզն, դա-
տել նաեւ ըստ իւր խառն յիշած համեմատու-
թիւններից (Ungeziefer, widriges Getier, sacri-
ficiu etc.). իսկ հզգ. toivre *խաշն, պատ-
կանում է բոլորովին տարբեր բառախմբի, որ
հանդէս է գալիս զանազան լեզուներում:

ա. հեւր. լեզուներէ իւրիք.

յն. ταῦρος „Stier“ == լատ. taurus ==
օսկ. tauru-m == ումբ. turuf == հւլ. tur-ū
„Stier“ == պրուսներէ tauris „Wiesent“ ==
հզգ. toivre „Vieh“.

բ. Սեմական լեզուներէ իւրիք.

եբր. תור (Dan. 4, 22, 29) == արամ. (տար-
գում.), תור (Exod. XXI, 28) == ասոր. תור
== արբ. תור == եթ. סֹרֶה (sôre) == ասուբ.
== փն. ծար „Stier, Rind“.

գ. Յնդկերէն.

وار, بوار կամ بوا „bête de somme“.

Բառս ինչպէս տեսնում ենք՝ միջազգային
է, ըստ որում դժարին է որոշել նորա բուն
հայրենիքը: Հայերէն ձեւը մասնում է թէ
ասորերէնին (St. Const. 102 հասար) եւ թէ

ասորերէնին (վերջինիս նկատմամբ հմմտ. H.
Pedersen, KZ. XXXIX, 460), թէ եւ անու-
ցատրել է մեռած այստեղ *գ. ի գոյութիւնը:
(Թուի թէ հայ. Գուար *սուլ, եզն
(խառնակի իրրեւ զուարթի ի վերայ դաւարայ
երեւմ. Ծ. 11.) ազգակից է սեմականին (հմմտ.
արբ. تور *եզն, յոգն. azuār):

3. արիկ, ոկաց „Schlauch, Läger“ ==
գերմ. *tizō-n- հվգ. Ziga, նվգ. Ziege, հա-
tccen, յն. ծիգա. հեւր. *diqō. ուրի՝ իրրեւ
„Schlauch aus Ziegen-fell“. սկզբնական նշա-
նակութիւնն՝ *այծ:

Անհիմն. Հայ. ուրի՝ ազգակից է սեմականին
== իտալ. זִיקָה Ziqā (Jos. 9, 4; Gen. 21, 24)
== արբ. زج ʾuter e pelle factus, in quo
vinum et alia reconduntur“ == ասոր. ܠܝܐ zeqa
== եթ. זִיקָה zeqe == ասուբ. ziqqu (Sb 199
zi-gi, Br. 4690, Vgl. Hommel, Sum. Les)
„uter“.

(Տի փոքր Ասիոյ ազգերը ոչ միայն այծի
այլ եւ ուրիշ, աւելի մեծ կենդանիների մոր-
թուց են պատրաստում: Սեմական բառը նմա-
նապէս չէ որոշում կենդանիի ցեղը):

(Հարաւստիքի)

ԱՍՏՈՐԱՆԻՍ ԵՄԼԱԹԵԱՆՑ

Die Sprache der armenischen Zigeuner. Von Franz Nilsu-
laus Finck. 4° 131, St. Petersburg, 1907.

Ցայտմ հայ Գնչուներու լեզուի մասին
եղած ուսումնասիրութիւններն, անկասարկ՝ եզ-
մեծաւ մասամբ ցիր ու ցան էին. իսկ յատկա-
պէս քերականութեան մասին՝ կամ մասնական
կէտերու մասին միայն եւ կամ անաղղակի ակ-
նարկութիւններ եղած էին: Հայ Գնչուներու
վրայ գրողները, աւելի անոնց բարոյից, գործու-
նեութեան եւ լեզուի բառացանկին ուշադրու-
թիւն դարձուցած էին: Իսկ ֆինկ իւր այս գոր-
ծոյն մէջ՝ զլեւադարձք անոնց բառացանկին
քննութեան եւ քերականութեան՝ գլխադարձք
խոնարհման վրայ կը ծանրանայ, որով իւր այս
գործը կ'ունենայ իւր ուրիշ գիշեր, մանաւանդ
գիտնականօրէն եւ հմտութեամբ գրուած ըլա-
ւուն համար: Փոքր գաղափար մը տալու համար
կ'արժէ համառօտօր. ակնարկ մ'արձակել բա-
վականութեան վրայ:

Գիտնականը՝ գործոյն սկիզբը մի առ մի կը
զեւեղէ ողբերաց ցանկը, որոնց վրայէն կ'ընէ

իւր ուսումնասիրութիւնը. յետոյ երկար էջերով յառաջ կը բերէ գնչուներու լեզուին բառերու բազմութիւն մը, մաս մը եւրոպական տառերով եւ ռուսերէն նշանագրութեամբ եւ մաս մը հայ տառերով՝ եւ հայերէն նշանակութեամբ: Թառաջ կը բերէ նաեւ հատուածներ եղած թարգմանութիւններով միասին, լեզուին քերականական շարահատութիւնն ու նկարագիրը ցուցնելու համար: Քննական գիտողութեանց անցնելէն յառաջ § 19 կը գիտէ «Ինչպէս §§ 4—18 յառաջ բերուած առաջին վրայ հարեւանցի ակնարկ մը կը ցուցնէ, հայ գնչուներու լեզուն հայերէն՝ եւ այն արեւմտեան հայերէնի տիպը կը կրէ. միայն բառացանկը կը վկայէ սոյն լեզուին հնդկական ծագում ունենալուն, բայց ոչ խոնարհում: Բէ խոնարհում արեւմտեան գաւառականներու յատկութիւններն ունի՝ թերեւս կը տեսնուի գործոյ մէջ պատահարաբար յառաջ բերուած հատուածէն որ հայ գնչուներու լեզուն կենաց ամբողջութեան նմոյշ մըն է: Լեզուին յաջորդ մանրամասն քննութեան ժամանակ աւայտման օրինակները աղբիւրաց գրութեան համեմատ համարելու է, վասն զի լեզուին ձայնական գրութիւնը հետզհետէ քննութեամբ յերեւան պիտի ելլէ:», § 20էն կը սկսի յառաջ բերել բայերուն ընդգրկութեանց՝ եւ, -իւ, -ալ ձևերն, որոնց մէջէն առաջինը տիրուած է, երկրորդը՝ բառական յաճախ իսկ երրորդը՝ անբնականութի մէջ քանի մը դիպաց մէջ հազիւ թէ յերեւան կու գայ, թէեւ կատարելաի եւ անկատարի մէջ կը յաճախէ: Պր. Գինք, յաջորդ երկայն էջերը կը նուիրէ բայերուն գէպերու, թուրք, ժամանակներու եւն կիրարկութեան մանրագնէին քննութեան, որոնց վրայ մանրամասն խօսիլ երկար պիտի ըլլար. միայն սա գլխաւոր կէտին մտադիր ընել կ'արժէ որ մինչեւ § 50 եղած զննութիւններէն յայտնի կը տեսնուի արեւմտեան հայերէնի խոնարհման տիրող կանոնաւոր օրէնք որ հայ գնչուներու լեզուին մէջ, միայն ինչ ինչ դիպաց մէջ կան ինքզինական կէտեր, որոնց մեկնութիւնը կը ջանայ տալ ինքը գիտնականը:

§ 52ի մէջ -իչ (եւ -իչ), -իբ, -ոտ, -ակ, -իկ, -ջի, -ցու, -նոց, -ութիւն, -երէն, եւ -ոց հայերէն վերջականի մասնիկներու վրայ խօսելէն ետքը կ'անցնի §§ 53—61 բառամբերէն ծագումը խուզարկելու, ուր կը գտնէ բազմութիւն մը պարզիտ, սանկրիտ, նորհնդկի, հայ, պարսիկ բառերու եւ փոքրամասնութիւն մը ուրիշ լեզուներէ. թողունք մեծամասնութիւնը, որոնց

ծագումը անլուծանելի ձեացած է վասն զի ինչպէս կ'ըսէ գիտնականը (§ 56) ներկայ միջոցները բառական եղած չեն: § 61էն սկսեալ կ'անցնի լեզուին գրութիւնը, ձայնական գրութիւնը քննել, որոնք իւր գործածած աղբիւրաց նայելով՝ իրարու հակառակ գրութիւններով կ'են: Հայ գնչուներու լեզուին մէջ Պր. Գինք գտնէ 31 իրարմէ որպիսութեամբ տարբեր (ձայնա-) գրեր, զորոնք ինամբով դասաւորած է գրքին 82 էջը: Որչափ որ ալ ձայնաւորաց մասնագիտական արժէքը ստուգելու միջոցները ներած չեն, բայց բազալայներու մասին գոհացուցիչ եզրակացութեան կրցած է հասնիլ բառերու համեմատութեամբ: § 78 ընդգրկութեանց խոնարհման պատկեր քննելէն ետքը, Նոյնվման եւ գերանուանց ալ պարզապէս մէկերիւ օրինակ կու տայ: Սկիզբները §§ 13, 15, 16 ի մէջ գնչուներու լեզուին իւր նմոյշ յառաջ բերած հատուածներն, իտալական գրերով եւ ամենբառի տակ գերմաներէն նշանակութեան թարգմանութեամբ վերտալի կը դնէ, իսկ կանոնաւոր թարգմանութիւնը ստորեւ կը դնէ: Ար յաջորդէ գնչուներէն բառերու երկար բառացանկի եւ ապա մէջը հանդիպած օտար բառերու ալ ցանկ մը որչափ որ ստուգել կրցած է:

Այս փոքր հայեցանքէն կը տեսնուի որ գիտնական Գինք հայ գնչուներու լեզուին ուսումնասիրութեան առաջին եւ գլխաւոր հիմը կը դնէ. անոր բառամբերէն եւ քերականութեան գլխաւոր տարրերը քննելով՝ կը գիւրացընէ որոշել անոր միւս գաւառականաց մէջ բռնած դիրքը: Գործը յիշաւի տաժանելի էր, բայց գոհաւարաւ ուրիշի մը պիտի յաջողէր ինչ որ Գինքի յաջողած է: Կան նաեւ նոր հայերէնի մասին կարեւոր գիտողութիւններ, որոնք գործոյն առանձին յարգ մը կու տան աշխարհաբարի պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտէ: Միայն բաղաձիւ էր որ գիտնականը հայ գնչուներու լեզուն միւս՝ եթէ ոչ եւրոպական գտնէ ասիական գնչուներու լեզուին համեմատութեան մասին քիչ մը ծանրանար, որպէս զի դիւրանար հայ գնչուներու ծագման եւ զարգացման պատմութիւնը: Բաց աստի բառակազմութեան եւ Նոյնվմանց այլեւայլ ձևերուն օրինաց մասին քանի մը խօսք զուրցելը իւր ծրագրին կը պատշաճէր, որոնք նոյնպէս հետաքրքրական են ինչպէս բայերու խոնարհումն:

4. Ա. ԱՆԾՈՂԱՆԻՍ